

Н.Г. Виговська, д.е.н., проф.

В.Г. Виговський, асист.

Житомирський державний технологічний університет

Г.Сімонова, д-р, доц.

Економічна академія ім. Д.А. Ценова (Республіка Болгарія)

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню стану кредитного портфеля банків в умовах нестабільності зовнішнього середовища і розробці механізму оцінки кредитоспроможності позичальника як наряду запобігання зростанню проблемної заборгованості. Дослідження стану і динаміки кредитного портфеля дозволило виявити його різке погіршення протягом останніх років, що обумовлено нестабільністю зовнішнього макросередовища. Необхідність скорочення обсягів проблемної заборгованості вимагає формування адекватного механізму оцінки кредитоспроможності позичальника. Як механізм у статті визначено взаємодію суб'єктно-об'єктної і забезпечувальної підсистеми, спрямованої на прийняття управлінського рішення про надання кредиту і визначення кредитних можливостей підприємства. Авторами запропоновано склад такого механізму з позиції системного підходу з виокремленням суб'єктно-об'єктної і забезпечувальної підсистем. За складові забезпечувальної оцінки підсистем кредитоспроможності виділено методологічне, методичне, інформаційне, кадрове та організаційне забезпечення. Сформовано основні методологічні принципи оцінки кредитоспроможності, а саме: всебічність оцінки; достовірність оцінки; прогресивність оцінки; об'єктивність оцінки; професіоналізм; реальність оцінки. Використання запропонованого механізму оцінки кредитоспроможності на практиці сприятиме підвищенню ефективності кредитних відносин між банком і позичальником.

***Ключові слова:** кредитний портфель; механізм; кредитоспроможність; оцінка; економічна нестабільність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Функціонування банківської системи України протягом 2015 року характеризувалося низкою проблем, що призвели до зниження якості кредитного портфеля банків. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ. За рік банки здійснили відрахувань у резерви на суму 103 млрд гривень. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості – за 2014 рік збитки банківського сектору склали майже 53 млрд грн. [2].

Основними причинами визначених збитків у банківській системі є девальвація гривні, військові дії на Сході України, неможливість банків адаптуватися до змін зовнішнього середовища з причини недосконалості системи менеджменту. Крім того, залишилися невирішеними проблеми, які виникли у банківській системі у попередні роки. Наявність зазначених проблем сприятиме збільшенню частки проблемних кредитів та погіршенню якості кредитного портфеля. Це вимагає висунення додаткових вимог до оцінки кредитоспроможності позичальника, що потребує формування механізму такої оцінки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оцінки кредитоспроможності позичальника досліджувалися в працях вітчизняних вчених: Т.А. Васильєвої, В.В. Вітлінського, Г.І. Великоіваненка, В.Я. Вовк, М.В. Голованенка, Т.В. Головач, В.А. Кравченка, С.М. Козьменка, О.М. Петрука, Л.О. Примостки та інших. Незважаючи на значний доробок авторів у цьому напрямку, не існує односпрямованої позиції щодо формування механізму оцінки кредитоспроможності, його складу та структури.

Метою статті є дослідження стану кредитного портфеля банків в умовах нестабільності зовнішнього середовища і розробка механізму оцінки кредитоспроможності позичальника як наряду запобігання зростанню проблемної заборгованості.

Викладення основного матеріалу. Основні проблеми банківської системи відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

*Основні проблеми банківської системи України
протягом 2013–2015 рр. **

№ з/п	Основні проблеми банківської системи
1	<p align="center"><i>Проблеми банківського сектору</i></p> 1) відплив залучених коштів; 2) відповідне скорочення активів; 3) погіршення якості кредитного портфеля; 4) зростання обсягів витрат на формування страхових резервів; 5) збитковість значної кількості банків і банківського сектору в цілому; 6) зниження рівня капіталізації банківської системи; 7) посилення залежності банківських установ від коливань валютних курсів
2	<p align="center"><i>Проблеми грошово-кредитної і валютно-курсової політики</i></p> 1) значне скорочення золотовалютних резервів держави; 2) зростання обсягів емісії; 3) зниження курсу національної грошової одиниці, ключовими чинниками якого були скорочення ринкової пропозиції валюти; 4) загострення проблеми інфляції; 5) надмірний податковий тиск; 6) обмеження на експортно-імпортні операції; 7) підвищення рівня обов'язкового резервування; 8) скорочення обсягів рефінансування НБУ; 9) несприятлива процентна і валютна політики; 10) неефективне управління золотовалютними резервами
3	<p align="center"><i>Проблеми загальноекономічного середовища</i></p> 1) недосконалість нормативно-законодавчої бази (законодавча нерегульованість багатьох напрямів роботи, часті зміни законодавчих та нормативних документів і суперечність у них тощо); 2) економічна криза (зниження ВВП; несприятлива експортно-імпортна структура; низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів; поширення тіньової економіки; доларизація економіки; зростання інфляції; бартеризація розрахунків між суб'єктами господарювання тощо); 3) соціальна напруга в регіонах, міжетнічні національні відносини тощо; недовіра до президента та уряду, вплив опозиції, політична дестабілізації, війна тощо
4	<p align="center"><i>Проблеми фінансового ринку</i></p> 1) нерозвиненість страхового і слабкість фондового ринків; 2) нестабільність цін на фінансові активи; 3) дохідність операцій на ринку

* складено автором на основі [5, 6]

Таким чином, зростання кризових явищ у банківській системі обумовлено макроекономічними факторами та погіршенням політичної ситуації в країні.

Основні показники діяльності банків України на 01.01.2015 р. наведено в таблиці 2.

Аналіз даних таблиці показує, що спостерігається значне погіршення результату діяльності комерційних банків України у 2012–2014 рр. (рис. 1).

Таблиця 2

Основні показники діяльності банків України
на 1 січня 2015 року*

№ з/п	Показник	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	01.01. 2015 р.
1	Кількість банків, що мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180	163
1.1	З них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51
1.1.1	<i>у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом</i>	17	17	18	20	22	22	19	19
2	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5
Активи, млн. грн.									
1	Активи, всього	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852
1.1	<i>Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)</i>	619004	973332	1001626	1090248	1211540	1267892	1408688	1520817
2	Готівкові кошти та банківські метали	18313	20668	21725	26749	27008	30346	36390	28337
3	Кошти в Національному банку України	19120	18768	23337	26190	31310	33740	47222	27554
4	Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках	26293	40406	51323	67596	78395	99472	78106	99752
5	Кредити надані	485368	792244	747348	755030	825320	815327	911402	1006358
5.1	<i>у тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;</i>	276184	472584	474991	508288	580907	609202	698777	802582
5.2	<i>кредити, надані фізичним особам</i>	153633	268857	222538	186540	174650	161775	167773	179040
6	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5
7	Вкладення в цінні папери	28693	40610	39335	83559	87719	96340	138287	168928
8	Резерви за активними операціями банків	20188	48409	122433	148839	157907	141319	131252	204931
Пасиви, млн. грн.									
1	Пасиви, всього	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852
2	Капітал	69578	119263	115175	137725	155487	169320	192599	148023
2.1	<i>у тому числі: статутний капітал</i>	42873	82454	119189	145857	171865	175204	185239	180150
3	Зобов'язання банків	529818	806823	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829
3.1	<i>у тому числі кошти суб'єктів господарювання</i>	111995	143928	115204	144038	186213	202550	234948	261372
3.1.1	<i>із них строкові кошти суб'єктів господарювання</i>	54189	73352	50511	55276	74239	92786	104722	102527
3.2	<i>КОШТИ фізичних осіб</i>	163482	213219	210006	270733	306205	364003	433726	416371
3.2.1	<i>із них строкові кошти фізичних осіб</i>	125625	175142	155201	206630	237438	289129	350779	319121
Довідково									
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	72265	123066	135802	160897	178454	178909	204976	188949
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2), %	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60
3	Доходи, млн. грн.	68185	122580	142995	136848	142778	150449	168888	210201
4	Витрати, млн. грн.	61565	115276	181445	149875	150486	145550	167452	263167
5	Результат діяльності, млн. грн.	6620	7304	-38450	-13027	-7708	4899	1436	-52966
6	Рентабельність активів, %	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07
7	Рентабельність капіталу, %	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46

* джерело [10]

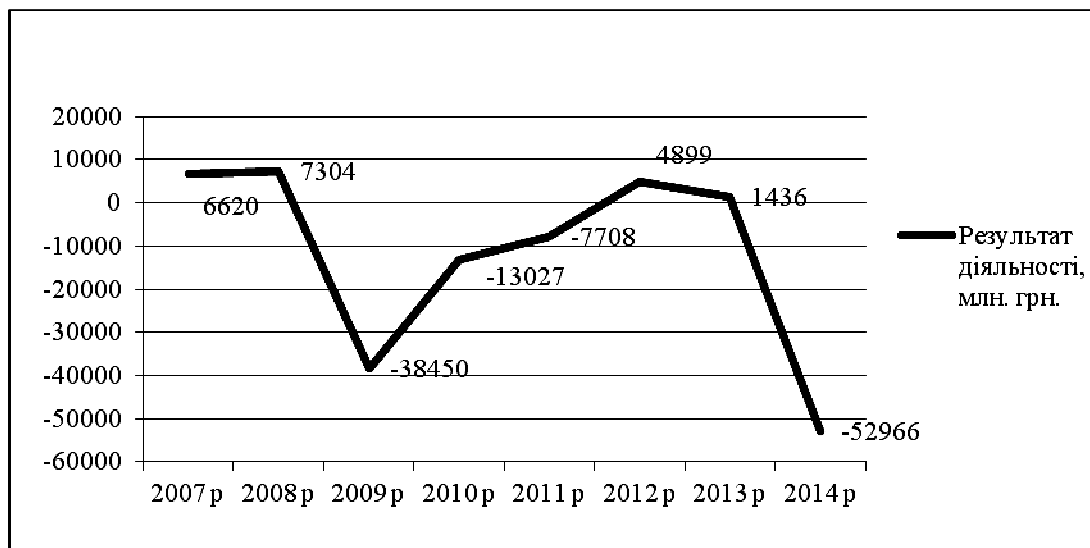

Рис. 1. Результат діяльності комерційних банків України в 2007–2014 рр.*

* складено автором на основі [10]

Аналізуючи фінансові результати діяльності банківської системи України в період 2007–2014 роки, слід зазначити, що діяльність банківської системи в цілому була збитковою. Позитивний фінансовий результат діяльності банків України був у 2007, 2008, 2012 та 2013 рр. При цьому загальна сума прибутку цих років становила 20259 млн. грн. У 2009–2011 та 2014 рр. результат діяльності банків України був збитковим, а сума збитків за ці 4 роки складає 112151 млн. грн., що в 5,54 раза перевищує прибуток у роки з позитивним фінансовим результатом. Також особливу увагу слід звернути на збитки банківської системи України за підсумками 2009 та 2014 рр. Збитки в ці роки становили: у 2009 р. – 38450 млн. грн., у 2014 р. – 52966 млн. грн.

У контексті нашої предметної області дослідження дослідимо динаміку кредитного портфеля. Динаміка кредитів, наданих суб'єктам господарювання протягом 2007–2014 рр. представлена на рисунку 2.

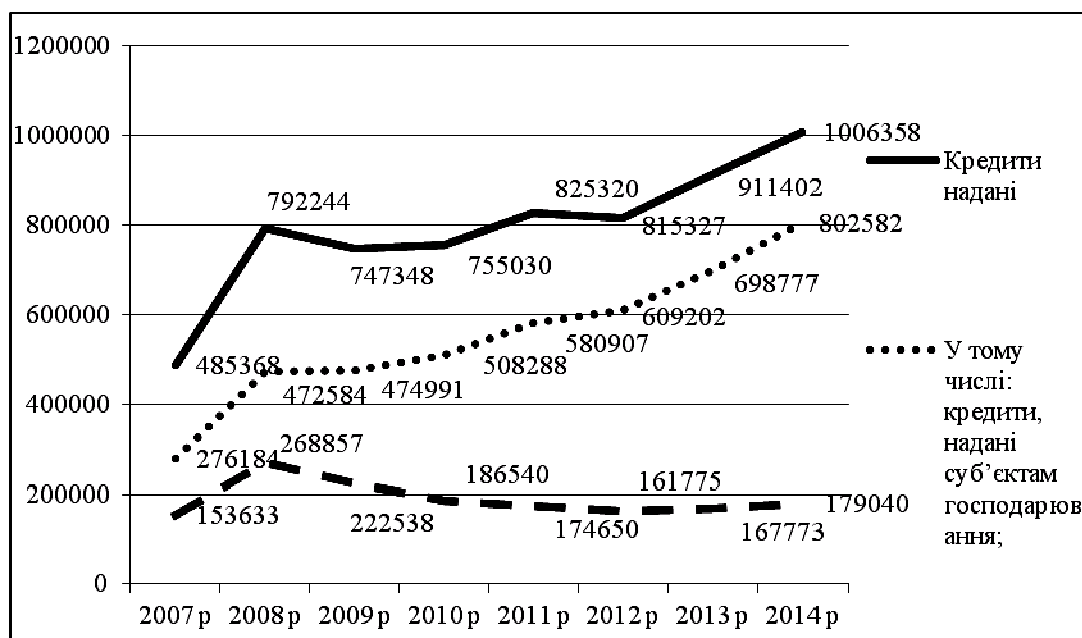

Рис. 2. Динаміка кредитів, наданих суб'єктам господарювання в Україні протягом 2007–2014 рр.*

* складено авторами на основі [10]

Проаналізувавши зазначену динаміку наданих кредитів, можна зробити висновок, що їх сума у період з 2007 до 2014 р. постійно збільшується. При цьому спостерігається тенденція до збільшення кредитів, наданих суб'єктам господарювання – юридичним особам. Так, у 2014 році сума кредитів, 120

наданих суб'єктам господарювання, складала 802582 млн. грн., що в 2,91 раза перевищує аналогічний показник у 2007 р. (276184 млн. грн.). Саме за рахунок зростання кількості кредитів, наданих суб'єктам господарювання, зростала і загальна сума кредитів наданих, адже сума кредитів, наданих фізичним особам за аналізований період, зросла незначним чином (на 16,5 % у 2014 р., порівняно з показником 2007 р.). Загальна сума кредитів, наданих у 2014 р., порівняно з 2007 р., зросла в 2,07 раза.

Кредити, надані банками резидентам в Житомирській області протягом 2000–2013 рр., представлено в таблиці 3.

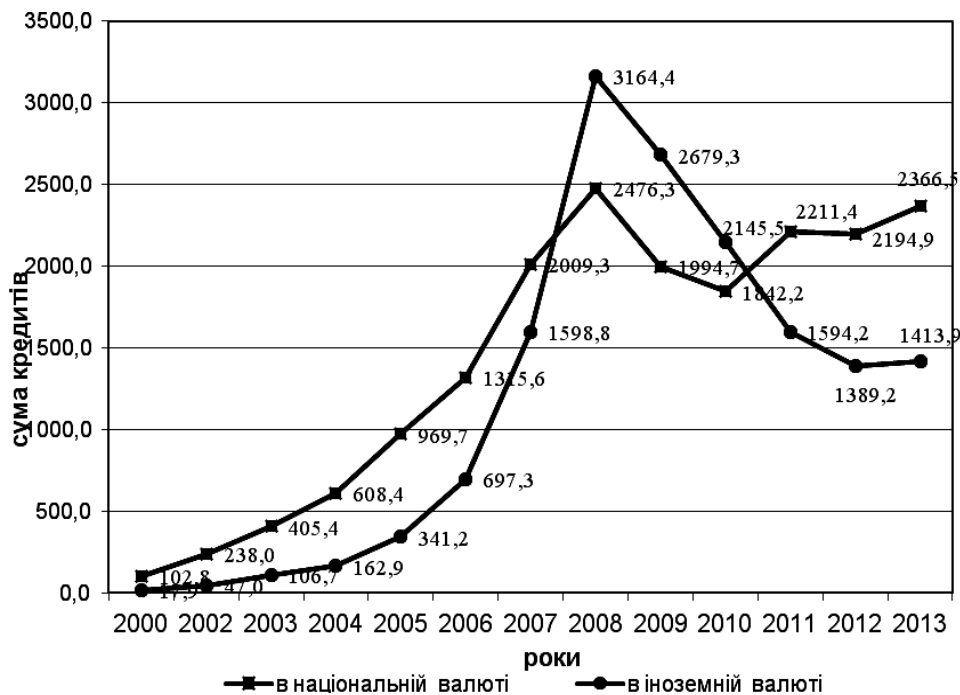
Таблиця 3

*Кредити, надані банками резидентам (крім депозитних корпорацій)
в Житомирській області за 2000–2013 рр. (на кінець року, млн. грн.)**

Показник	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усього	120,7	285,0	512,1	771,3	1310,9	2012,9	3608,1	5640,7	4674,0	3987,7	3805,6	3584,1	3780,4
у валюті													
національній	102,8	238,0	405,4	608,4	969,7	1315,6	2009,3	2476,3	1994,7	1842,2	2211,4	2194,9	2366,5
іноземній	17,9	47,0	106,7	162,9	341,2	697,3	1598,8	3164,4	2679,3	2145,5	1594,2	1389,2	1413,9

*джерело [13]

Аналізуючи суми наданих банками кредитів в Житомирській області у період з 2000 по 2013 рр., слід зазначити зростання суми кредитів, наданих як в національній, так і в іноземній валюті (рис. 3).

*Рис. 3. Кредити, надані банками резидентам (крім депозитних корпорацій)
в Житомирській області за 2000–2013 рр. **

*складено авторами на основі [13]

Сума кредитів, наданих банками в Житомирській області, у 2013 р. складала 3780,4 млн.грн., що в 31,3 раза перевищує показник 2000 р. (120,7 млн. грн.). Але слід зазначити зменшення суми наданих кредитів банками в Житомирській області, порівняно з 2008 р., в якому сума наданих кредитів була найбільша, а саме 5640,7 млн. грн. Порівняно з 2008 р., сума наданих кредитів резидентам банками в Житомирській області у 2013 р. зменшилася на 1860,3 млн. грн., або на 33,0 %, що є негативною тенденцією. Також слід підкреслити як зростання кредитів, наданих банками в Житомирській області як у національній, так і в іноземній валюті, до 2008 р., порівняно з 2000, так і поступове зменшення сум кредитів у 2013 р., порівняно з 2008.

Відповідно динаміка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів в Україні представлена на рисунку 4.

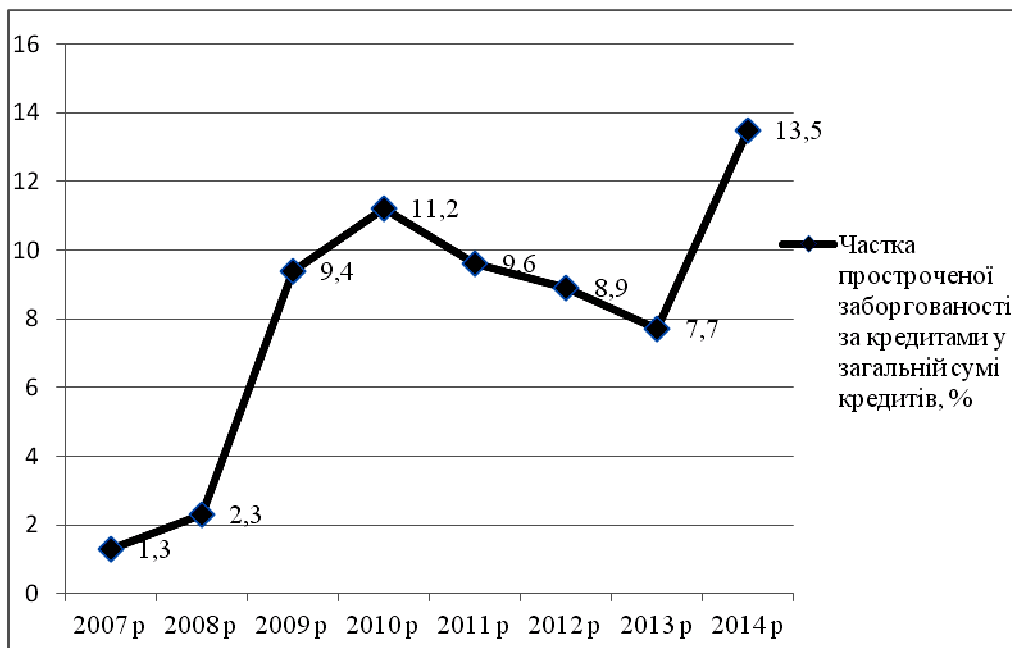

Рис. 4. Динаміка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів протягом 2007–2014 рр. в Україні*

* складено авторами на основі [10]

Структура наданих кредитів та проблемних кредитів представлена в таблиці 4.

Таблиця 4

Структура наданих кредитів та проблемних кредитів за 2007–2014 рр.*

№ з/п	Показник	Рік							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	Кредити надані, млн. грн.	485368	792244	747348	755030	825320	815327	911402	1006358
1.1	у тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	276184	472584	474991	508288	580907	609202	698777	802582
1.2	кредити, надані фізичним особам	153633	268857	222538	186540	174650	161775	167773	179040
2	Проблемні кредити, млн. грн.	6310	18222	70251	84563	79231	72564	70178	135858
3	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5

* складено авторами на основі [10]

Отже, як бачимо із даних таблиці 4, має тенденцію до зростання як обсяг кредитів наданих банками України, так і обсяг проблемних кредитів у структурі наданих кредитів комерційних банків. Обсяг кредитного портфеля банківської системи в цілому за 2014 р. зріс на 74 млрд. грн., або 9 % (за 2013 р. – відповідно на 105 млрд. грн., або 15 %), проте формальне зростання відбулося виключно за рахунок валютної переоцінки [5]. У 2014 р. сума наданих кредитів банками України становила 1006358 млн. грн., що в 2,07 раза перевищує аналогічний показник у 2007 році. Особливо слід підкреслити зростання суми наданих кредитів суб'єктам господарювання, яка у 2014 р. складала 802582 млн. грн. Аналізуючи обсяг проблемних кредитів, можна спостерігати тенденцію до зростання їх частки, що є негативним фактором. Так, у 2007 р. обсяг проблемних кредитів становив 6310 млн. грн., що складало 1,3 % від загальної суми наданих кредитів. У наступні роки відбувалося лише нарощування обсягів проблемних кредитів, досягнувши найбільшого значення у 2014 році – 135858 млн. грн., що становило 13,5 % від обсягу кредитів, наданих банками, та стало критичною межею у діяльності банків. Досліджуючи причини зростання проблемних кредитів можна визначити умови ведення кредитної діяльності банками, велика частка наданих валютних кредитів, залежність банківських кредитних ресурсів від зовнішніх джерел фінансування тощо. Окрім того, до зростання частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банків призводить слабкий розвиток ринку похідних цінних паперів, особливо кредитних деривативів та кредитних бюро [9]. Оцінка стану кредитного ринку та дослідження динаміки зміни проблемних кредитів в Україні дозволило зробити висновок про наявність кризових явищ в банківській системі. Це призвело до зростання проблемної заборгованості, що вимагає докладного дослідження питань формування

механізму оцінки кредитоспроможності позичальника. Під механізмом будемо розуміти взаємодію суб'єктно-об'єктної і забезпечувальної підсистеми, спрямованої на прийняття управлінського рішення про надання кредиту і визначення кредитних можливостей підприємства. Механізм оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи, запропонований автором, наведений на рисунку 5.

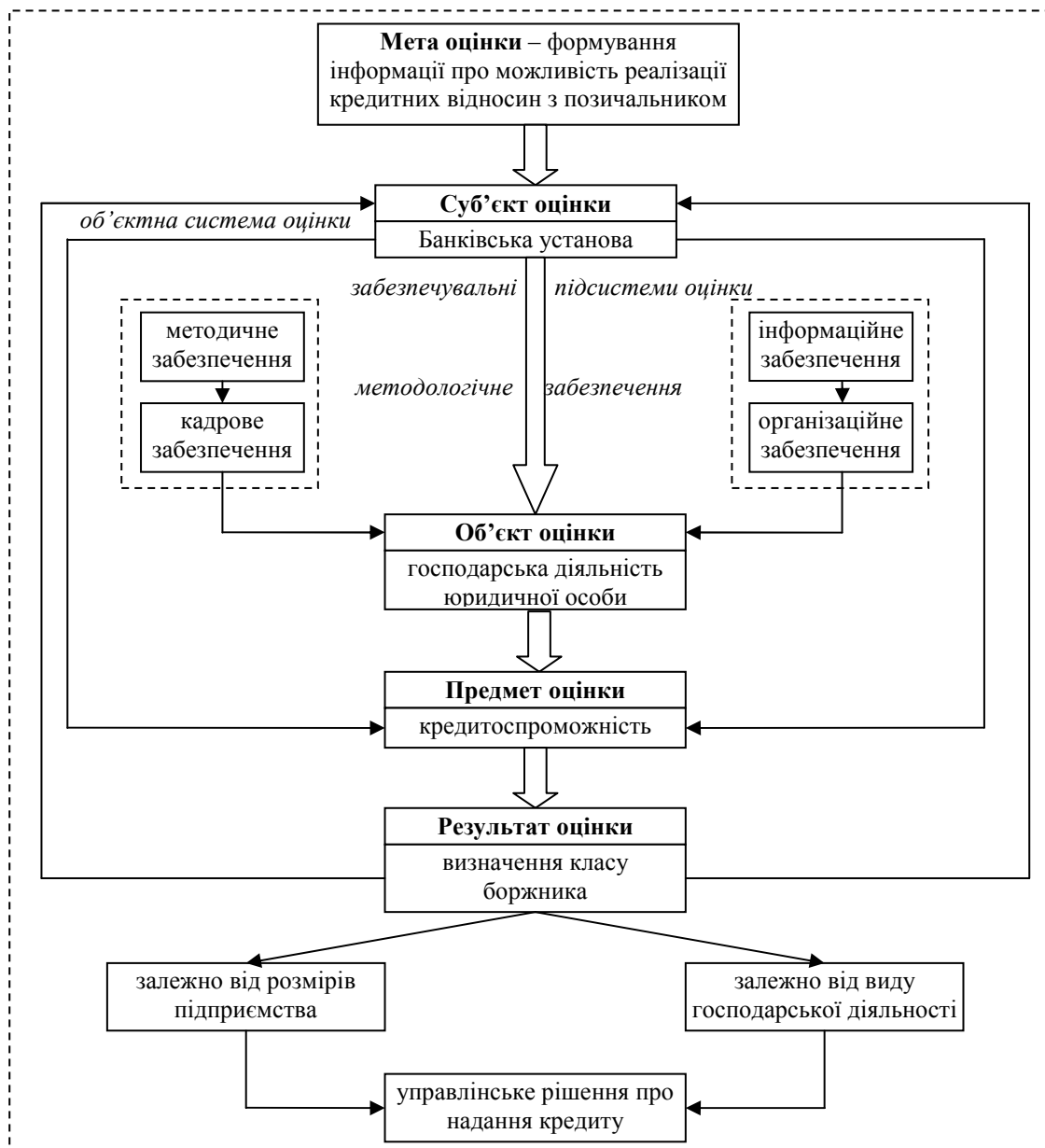

Рис. 5. Механізм оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи*

* власна розробка

Центральним моментом оцінки кредитоспроможності є визначення мети. Наприклад, Остафіль О. та Рубаха М. пишуть, що «аналіз кредитоспроможності проводиться з метою отримання інформації для прийняття рішення про можливість й умови надання позики. В умовах ринкової економіки кредитоспроможність клієнта-позичальника є базовою характеристикою, яка визначає можливість встановлення кредитних відносин між банком та контрагентом» [11]. Метою оцінки кредитоспроможності будемо вважати формування інформації про можливість встановлення кредитних відносин банку з позичальником. З позиції системного підходу можна виділити суб'єктно-об'єктну підсистему та забезпечувальну підсистему оцінки кредитоспроможності позичальника. Основним суб'єктом, що здійснює оцінку кредитоспроможності, є кредитний відділ банківської установи. Оскільки позичальником є підприємство, об'єктом оцінки є господарська діяльність юридичної особи. Предметом оцінки безпосередньо визначимо кредитоспроможність позичальника. Як складові забезпечувальних оцінки підсистем кредитоспроможності виділено методологічне, методичне, інформаційне, кадрове та організаційне

забезпечення. Методологічне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника складається з сукупності наукових підходів, способів, прийомів, моделей, які застосовуються у банківській практиці. Зазвичай методи оцінки кредитоспроможності поділяють на дві групи: 1) статистичні методи (формалізовані і неформалізовані); 2) комплексні методи. В свою чергу, вони реалізуються у вигляді моделей.

Моделі, побудовані на основі статистичних методів, мають формалізований характер і не надають можливості врахування якісних характеристик кредитоспроможності. Більш ефективним вважаємо застосування комплексних моделей, які поєднують кількісні та якісні характеристики кредитоспроможності та надають здійсненій оцінці всебічності і комплексності. Методологічне забезпечення деталізується у певних методиках, які є основою методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності. В сучасних умовах методичне забезпечення представлено методикою, регламентованою Постановою НБУ № 23 [12]. До прийняття Постанови НБУ № 23 основою методичного забезпечення була Постанова НБУ № 279.

Основні недоліки Постанови НБУ № 279, виділені в працях науковців, та авторський коментар щодо запроваджених новацій Постанови НБУ № 23 представлено в таблиці 5.

Таблиця 5

Основні недоліки Постанови НБУ № 279, виділені в працях науковців*

№ з/п	Причина	Авторський коментар щодо усунення виділених недоліків
1	Статичність системи показників оцінки кредитоспроможності	Цей недолік залишився, оскільки модель розрахунку інтегрального показника визначається не рідше ніж один раз на рік
2	Неврахування особливостей окремих галузей при оцінці кредитоспроможності	Показники оцінки кредитоспроможності диференційовано за галузями
3	Суб'єктивність зваженої інтегральної оцінки	Суб'єктивність інтегральної оцінки зберігається
4	Відсутність комплексного показника оцінки рівня кредитного ризику	Запропоновано використання інтегрального показника фінансового стану позичальника
5	Показники оцінювання фінансового стану не містять нормативно-критеріальних значень	Критеріальні значення встановлено для інтегрального показника, згідно з яким визначається клас боржника
6	Коефіцієнт маневреності власних коштів ((власний капітал – необоротні активи) / власний капітал) не є репрезентативним індикатором у цій сфері, на відміну від коефіцієнтів автономії, фінансового левереджу тощо, які у методиці відсутні	У новій методиці відсутній показник фінансового левереджу, але не використовується коефіцієнт маневреності
7	Відсутність диференціації у розрізі малих, середніх та великих підприємств	Здійснено диференціацію кредитоспроможності в розрізі розмірів підприємства
8	Відсутнє системне бачення чинників, що визначають кредитоспроможність позичальників	У новій методиці недолік зберігається
9	Існуючі методики оцінки кредитоспроможності позичальників недостатньо обґрунтовані і зайво орієнтовані на сформовані традиції	Частина коефіцієнтів є недостатньо обґрунтованою
10	Спрощений (узагальнюючий) підхід до аналізу коефіцієнтів	Ускладнення підходу до аналізу коефіцієнтів

* узагальнено за [1, 3, 7, 8]

Оцінка основних змін у зазначених Постановах НБУ засвідчує прогресивність прийнятого Положення № 23 [12], порівняно з попереднім. Як основні прогресивні новації можна виділити:

1) диференціація боржників-юридичних осіб залежно від величини підприємства (велике, середнє або мале) та виду господарської діяльності;

2) використання інтегрального показника, який надає можливість односпрямованої оцінки кредитоспроможності;

3) неможливість прогнозування оцінки кредитоспроможності.

Недоліками запропонованої методики є:

1) неврахування якісних факторів впливу на кредитоспроможність позичальника;

2) недостатня увага приділена інтерпретації одержаного інтегрального показника, за допомогою якого визначається клас позичальника;

3) необхідність високої достовірності даних фінансової звітності;

4) необхідність високого рівня кваліфікації працівників банківської установи для проведення такого аналізу;

5) неврахування позабалансових операцій при оцінці кредитоспроможності позичальника, оскільки джерелом інформаційного забезпечення є лише фінансова звітність.

Зважаючи на наявність недоліків методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності, вважаємо доречним вислів Герасимовича А.М., що існує необхідність у формуванні певних умов, на яких може

ґрунтуватися оцінка кредитоспроможності клієнтів у банку [4, с. 313], а саме: 1) забезпечення її достовірності шляхом використання всіх необхідних інформаційних даних; 2) визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують діяльність позичальника; 3) диференційований підхід до оцінки кредитоспроможності щодо кожної групи позичальників (юридичних і фізичних осіб, галузі діяльності тощо) при наданні їм різних видів кредитів (короткотермінових чи довготермінових тощо); 4) забезпечення поточної та прогнозованої оцінки кредитоспроможності клієнтів; 5) використання сучасних наукових методів, моделей, зарубіжного досвіду та вітчизняної практики проведення такої оцінки, залучення у разі необхідності висококваліфікованих експертів, упровадження сучасних інноваційних технологій оцінювання тощо.

Оцінка перерахованих науковцем вимог надає можливість нам сформулювати основні методологічні принципи оцінки кредитоспроможності:

1) всебічність оцінки, яка полягає у максимальному охопленні аналізом (оцінкою) важливих показників;

2) достовірність оцінки, що висуває вимоги до якості інформаційного забезпечення;

3) прогресивність оцінки, що вимагає застосування закордонного досвіду її проведення;

4) об'єктивність оцінки;

5) професіоналізм, який полягає у забезпеченні високого рівня фахової підготовки працівників кредитного відділу, які здійснюють оцінку.

6) реальність оцінки.

Вважаємо, що застосування наведених принципів під час здійснення аналітичного процесу сприятиме формуванню обґрунтованої оцінки кредитоспроможності позичальника.

Важливою складовою механізму оцінки кредитоспроможності є інформаційне забезпечення. Інформаційне забезпечення системи оцінки кредитоспроможності наведено внутрішніми та зовнішніми джерелами інформації. Зовнішні джерела містять: нормативно-правові акти України та НБУ, інформацію статистичних органів, інших банків тощо. Внутрішні – представлені фінансовою звітністю підприємств, установчими документами, висновками аудиторів про фінансовий стан підприємства, даними поручителів та гарантів. Інформаційне забезпечення також містить внутрішньобанківські положення щодо здійснення активних банківських операцій, склад якого чітко регламентується Положенням № 23 [12].

Кадрове забезпечення оцінки кредитоспроможності представлено працівниками кредитного відділу, які безпосередньо здійснюють таку оцінку. Прийняття Постанови № 23 вимагає наявності фахівців, обізнаних з нормативно-правовими актами, здатних використовувати нові підходи до оцінки кредитоспроможності та професійно інтерпретувати отримані інтегральні показники.

Організаційне забезпечення механізму оцінки кредитоспроможності можна досліджувати в двох аспектах: 1) як сукупність організаційних етапів оцінки кредитоспроможності; 2) як взаємодію різних структурних підрозділів банку.

Необхідність врахування організаційної складової під час оцінки кредитоспроможності позичальника обумовлює необхідність виділення відповідних етапів оцінки (рис. 6).

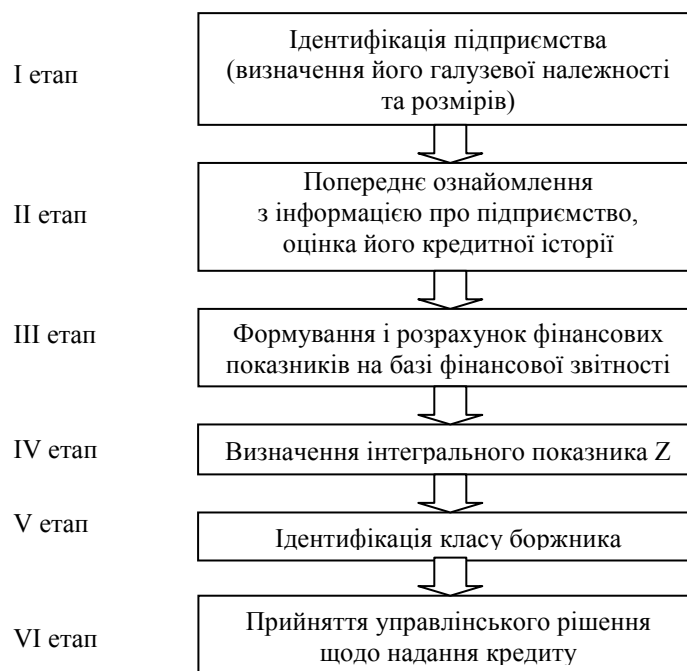

Рис. 6. Етапи організації процесу оцінки кредитоспроможності юридичної особи*

*власна розробка

Результатом оцінки кредитоспроможності є формування управлінського рішення суб'єкта оцінки про можливість надання кредиту позичальнику.

Вважаємо, що запропонований механізм сприятиме підвищенню об'єктивності прийнятих управлінських рішень щодо видачі кредиту, удосконаленню діяльності кредитних відділів банківських установ, формуванню вимог до фінансового стану позичальника. Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з детальним аналізом функціонування суб'єктно-об'єктної та забезпечувальної підсистем запропонованого механізму.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження стану і динаміки кредитного портфеля дозволило виявити його погіршення, що обумовлено нестабільністю зовнішнього макросередовища. Необхідність скорочення обсягів проблемної заборгованості вимагає формування адекватного механізму оцінки кредитоспроможності позичальника. Запропоновано склад такого механізму з позиції системного підходу з виокремленням суб'єктно-об'єктної і забезпечувальної підсистем. Використання такого механізму сприятиме підвищенню ефективності кредитних відносин між банком і позичальником.

Список використаної літератури:

1. Андрушків Т. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників в управлінні кредитним ризиком банку / Т. Андрушків // Світ фінансів. – 2008. – № 2 (15) – С. 113–118.
2. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>.
3. Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників / В.В. Галасюк, // Вісник НБУ. – 2001. – № 9 – С. 54–57.
4. Герасимович А.М. Проблеми аналітичної оцінки банківських методик визначення кредитоспроможності позичальника-фізичної особи / А.М. Герасимович // Вісник Житомирського держ. технол. ун-ту / Серія : Економічні науки. – 2012. – № 3(61). – С. 313–315.
5. Гладких Д. Ризики і загрози банківській безпеці України за підсумками 2014 року / Д.Гладких // Вісник Нац. банку України. – 2015. – № 4. – С. 14–23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_4_8.
6. Д'яконова І.І. Теоретичні аспекти формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської системи / І.І. Д'яконова, Д.В. Шиян // Вісник Університету банківської справи Нац. банку України. – 2013. – № 1. – С. 156–163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_31.
7. Дутченко О.О. Напрямки вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника банку / О.О. Дутченко // Вісник Сумського нац. аграрного ун-ту / Серія : Економіка та менеджмент. –

- Вип. 5/1 (39). – 2010. – С. 113–120.
8. Мельник О.Г. Проблеми діагностики кредитоспроможності підприємств / О.Г. Мельник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.3. – С. 143–149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.
 9. Миськів Г.В. Проблемні кредити банків: сутність, чинники формування та способи мінімізації / Г.В. Миськів // Інноваційна економіка. – 2014. – № 5. – С. 250–255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_5_49.
 10. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2015 року // Вісник Нац/ банку України. – 2015. – № 2. – С. 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_2_20.
 11. Остафіль О. Комплексна оцінка кредитоспроможності позичальника як інструмент управління кредитним ризиком банку / О.Остафіль, М.Рубаха // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 387–396.
 12. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
 13. Статистичний щорічник Житомирської області за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zt.ukrstat.gov.ua/Publikacii/zbirnyky/zbirn_schor2014.pdf.

Список використаної літератури:

14. Андрушків Т. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників в управлінні кредитним ризиком банку / Т.Андрушків // Світ фінансів. – 2008. – № 2 (15) – С. 113–118.
15. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>.
16. Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників / В.В. Галасюк, // Вісник НБУ. – 2001. – № 9 – С. 54–57.
17. Герасимович А.М. Проблеми аналітичної оцінки банківських методик визначення кредитоспроможності позичальника-фізичної особи / А.М. Герасимович // Вісник Житомирського держ. технол. ун-ту / Серія : Економічні науки. – 2012. – № 3(61). – С. 313–315.
18. Гладких Д. Ризики і загрози банківській безпеці України за підсумками 2014 року / Д.Гладких // Вісник Нац. банку України. – 2015. – № 4. – С. 14–23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_4_8.
19. Д'яконова І.І. Теоретичні аспекти формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської системи / І.І. Д'яконова, Д.В. Шиян // Вісник Університету банківської справи Нац. банку України. – 2013. – № 1. – С. 156–163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_31.
20. Дутченко О.О. Напрямки вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника банку / О.О. Дутченко // Вісник Сумського нац. аграрного ун-ту / Серія : Економіка та менеджмент. – Вип. 5/1 (39). – 2010. – С. 113–120.
21. Мельник О.Г. Проблеми діагностики кредитоспроможності підприємств / О.Г. Мельник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.3. – С. 143–149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.
22. Миськів Г.В. Проблемні кредити банків: сутність, чинники формування та способи мінімізації / Г.В. Миськів // Інноваційна економіка. – 2014. – № 5. – С. 250–255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_5_49.
23. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2015 року // Вісник Нац/ банку України. – 2015. – № 2. – С. 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_2_20.
24. Остафіль О. Комплексна оцінка кредитоспроможності позичальника як інструмент управління кредитним ризиком банку / О.Остафіль, М.Рубаха // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 387–396.
25. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
26. Статистичний щорічник Житомирської області за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zt.ukrstat.gov.ua/Publikacii/zbirnyky/zbirn_schor2014.pdf.

References:

1. Andrushkiv, T. (2015), "Problemy ocinky kredytopromozhnosti pozychal'nykiv v upravlinni kredytnym ryzykom banku", *Svit finansiv*, No. 2 (15), pp. 113–118.
2. Nacional'nyj bank Ukrainy (2015), *Bankivs'ka sistema 2015: vyklyky ta perspektyvy*, available at: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
3. Galasjuk, V.V. (2001), "Problemy ocinky kredytopromozhnosti pozychal'nykiv", *Visnyk NBU*, No. 9, pp. 54–57.
4. Gerasymovych, A.M. (2012), "Problemy analitychnoi' ocinky bankivs'kyh metodyk vyznachennja kredytopromozhnosti pozychal'nyka-fizychnoi' osoby", *Visnyk Zhytomyrs'kogo derzhavnogo tehnologichnogo universytetu*, No. 3 (61), pp. 313–315.
5. Gladkyh, D. (2015), "Ryzyky i zagrozy bankivs'kij bezpeci Ukrainy za pidsumkamy 2014 roku", *Visnyk Nacional'nogo banku Ukrainy*, No. 4, pp. 14–23, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_4_8
6. D'jakonova, I.I. and Shyjan, D.V. (2013), "Teoretychni aspekty formuvannja mehanizmu zabezpechennja finansovoi' bezpeky bankivs'koi' systemy", *Visnyk Universytetu bankivs'koi' spravy Nacional'nogo banku Ukrainy*, No. 1, pp. 156–163, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_31
7. Dutchenko, O.O. (2010), "Naprtjamky vdoskonalennja ocinky kredytopromozhnosti pozychal'nyka banku", *Visnyk Sums'kogo nacional'nogo agrarnogo universytetu*, Vol. 5/1 (39), pp. 113–120.
8. Mel'nyk, O.G. (2012), "Problemy diagnostyky kredytopromozhnosti pidprijemstv", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, Vol. 22.3, pp. 143–149, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlts_2012_22
9. Mys'kiv, G.V. (2014), "Problemni kredyty bankiv: sutnist', chynnyky formuvannja ta sposoby minimizacii", *Innovacijna ekonomika*, No. 5, pp. 250–255, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_5_49
10. "Osnovni pokaznyky dijal'nosti bankiv Ukrainy na 1 sichnja 2015 roku" (2015), *Visnyk Nacional'nogo banku Ukrainy*, No. 2, p. 59, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_2_20
11. Ostafil', O. and Rubaha, M. (2009), "Kompleksna ocinka kredytopromozhnosti pozychal'nyka jak instrument upravlinnja kredytnym ryzykom banku", *Formuvannja rynkovoї ekonomiky v Ukraini*, No. 19, pp. 387–396.
12. Pravlinnja Nacional'nogo banku Ukrainy (2012), *Pro porjadok formuvannja ta vykorystannja bankamy Ukrainy rezerviv dlja vidshkoduvannja mozhlyvyh vtrat za aktyvnymy bankivs'kymy operacijamy*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
13. *Statystychnyj shhorichnyk Zhytomyrs'koi' oblasti za 2013 rik*, available at: www.zt.ukrstat.gov.ua/Publikacii/zbirnyky/zbirn_schor2014.pdf

ВИГОВСЬКА Наталія Георгіївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів і кредиту Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- державний фінансовий контроль;
- земельні відносини;
- фінансова санація і банкрутство підприємств;
- кредитна політика банків.

E-mail: vygng@ukr.net

Тел.: 37–84–82.

ВИГОВСЬКИЙ Володимир Георгійович – асистент кафедри економіки підприємства Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- банківська система;
- економіка підприємства.

Тел.: 34-43-48

E-mail: vygovskyy@mail.ru

СИМЕОНОВА Галина – доктор, доцент кафедри бухгалтерського обліку, Економічна академія ім. Д.А. Ценова, м. Свіштов, Республіка Болгарія.

Наукові інтереси:

- управління кредитним ризиком;
- підприємницька діяльність.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2016.